

ՆՈՐՄԱՍՏԵՂԾՄԱՆ ԼԵԳԻՏԻՄՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Հայկ Սարտիրոսյան

*ԵՊՀ պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոն,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ*

Նորմաստեղծման կամ իրավասահմանման գործընթացում իրավական երկու փուլերի՝ իրավակազմավորման և իրավաստեղծման գործոնների համակարգային խնդրի կարևորության մասին հետխորհրդային տարածքում առաջին անգամ քննարկման առարկա դարձրեց Վ. Ներսիսյանը: Որպես իրավական ակտերի որակի ապահովման կարևորագույն գործոն, հանրային մասնակցությունն ապահովող կարևորագույն մեխանիզմ՝ վերջինս կարծում էր, որ նորմաստեղծմանը կամ իրավասահմանման գործընթացին պետք է հատուկ լինեն հետևյալ հատկանիշները՝

- սոցիալական լեգիտիմություն,
- իրավական լեգիտիմություն,
- գիտական հիմնավորվածություն և պրոֆեսիոնալիզմ¹:

Ընդ որում, գիտնականի պնդմամբ՝ իրավական ակտի սոցիալական լեգիտիմությունը հնարավոր է ապահովել հանրային շահի արտացոլման մեխանիզմների կիրառմամբ՝ նորմերի անհրաժեշտության վերաբերյալ հանրային հետաքրքրությունների ուսումնասիրության, գնահատման, վերլուծության շնորհիվ: Նորմերի սոցիալական լեգիտիմությունը իրավակազմավորման փուլի արտացոլումն է, իսկ բացակայությունը հետագա իրավական գործընթացները ձևականացնում է և բովանդակային առումով ընդհանուր առմամբ չի ապահովում նորմերի իրավական լեգիտիմությունը: Սոցիալական լեգիտիմության առկայությունը ապահովում է իրավունքի համընդհանուր սկզբունքների անշեղ կիրառման համար բավարար իրավական երաշխիքներ և հասարակության համար ապահովում է սոցիալական արդարության ընկալման բարձր աստիճան: Պետության պոզիտիվ պարտականության իրացումն այս առումով նշանակում է, որ պետք է ձևավորել անհարժեշտ իրավական գործիքակազմ՝ նորմաստեղծ գործընթացում սոցիալական լեգիտիմությունն ապահովելու նպատակով: Ընդ որում պետք է փաստել, որ հասարակական հարաբերությունների կարգավորման տարբեր ոլորտներում սոցիալական լեգիտիմության պահանջի ապահովման իրավական գործիքակազմը տարբեր է: Իրավական ակտերի որակի ապահովման վերոնշյալ գործոնների վերաբերյալ իր դիրքորոշումն է արտահայտել նաև գերմանացի գիտնական, դատական համակարգում երկարատև փորձ ունեցող Բերնդ Ռյուտերսը: Վերջինիս պնդմամբ՝ իրավական ակտի որակի ապահովումը կլինի երաշխավորված այն դեպքում, երբ նորմաստեղծ գործընթացում ապահովվեն դեմոկրատիզմն ու պրագմատիզմը: Դեմոկրատիզմի ապահովման ճանապարհը հասարակության ակտիվ ներգրավվածությունն է նորմերի հանրային պահանջի ուսումնասիրության փուլում, պրագմատիզմի ապահովման գրավականը պետական համակարգի պրոֆեսիոնալ գործունեությունն է: Ընդ որում, Ռյուտերսը հատուկ շեշտում է, որ ակտերում բացերն ու կոլիզիաներն առաջանում են ոչ միայն ձևական առումով կամ այլ կերպ ասած՝ ակտում հարաբերությունը կարգավորող դրույթի բացակայությամբ, այլ նաև սոցիալական լեգիտիմության բացակայությամբ,

¹ Տե՛ս Нерсисянц В.С., Проблемы государства и права, М., 1999, էջ 17 և 23:

երբ նորմն ընդունվել է ձևական-իրավական որոշակիության պահպանմամբ, սակայն հանրային շահի և պահանջունքների բացակայությամբ կամ անհամարժեք հաշվառմամբ¹:

Իրավակազմավորման գործընթացի վերաբերյալ ուսումնասիրություններ և ըստ այդմ՝ արակտիկայում դրա ներդրման իրավական առաջարկներ ՀՀ-ում, ինչպես արդեն նշվեց, բացակայում են: Իրավակազմավորումը որպես նորմաստեղծման առաջնային փուլ բովանդակային առումով ոլորտային իրավակարգավորումների վերաբերյալ հանրային պահանջունքների, կարծիքի, դիրքորոշումների ուսումնասիրության, վերլուծության, գնահատման, հանրային կարծիքի ձևավորման նպատակով հանրության նախապատրաստության, այն է՝ իրավագիտակցության բարձրացման քայլերի ամբողջությունն է: Իրավակազմավորման փուլը տարբեր ձևաչափով և ազդեցության արդյունավետությամբ ու աստիճանով է գործում իրավունքի տարբեր աղբյուրների համատեքստում: Այսպես, անգլոսաքսոնական իրավական համակարգի երկրներում իրավական սովորույթը որպես իրավունքի աղբյուր լայնորեն կիրառվում է վարչաիրավական հարաբերությունների, քաղաքացիաիրավական հարաբերություններից՝ գործարար շրջանառության հարաբերություններում: Մասնավորապես ճանապարհատրանսպորտային հարաբերությունները մինչև պետության կողմից սանկցավորվելը կամ կանոնակարգվելը գործել են սովորույթային դաշտում: Պետությունը իրավական ուժ է տվել այդ սովորույթներին կամ այլ կերպ ասած՝ դրանք համարել է պետության հարկադրանքի ուժով ապահովված՝ դիտարկելով դրանք իրավակազմավորման փուլով անցած և հանրային շահի տեսանկյունից դրական նորմեր:

Անգլոսաքսոնական իրավական համակարգում իրավակազմավորման փուլի կարևորագույն և լայնորեն կիրառելի գործիք է նաև լոբբիստական կազմակերպությունների գործունեությունը, որոնց գործառնություններն առնչվում են ոչ միայն տարբեր ազգային համայնքների, այլ նաև սոցիալական համայնքների գործունեությանը: Սակայն վերջիններիս գործունեությունն ակտիվորեն համադրվում է նաև ուղեղային կենտրոնների աշխատանքի հետ:

Իրավունքի աղբյուրի տեսակների առումով ՀՀ-ում կիրառելի է նորմատիվ իրավական ակտը, որի առնչությամբ իրավակազմավորման գործընթացի մեխանիզմները պահանջում են համալիր, արմատական և համակարգային փոփոխություններ: Իրավակազմավորման փուլի բացակայությունը ՀՀ-ում հանգեցնում է իրավակիրառման գործընթացում բազմաթիվ խնդիրների, որոնցից հիմնականներն են.

- ընդունված նորմերի կիրառելիության անհնարինություն, աննպատակահարմարություն, մի շարք դեպքերում առանց խախտման կիրառելիության անհնարինություն,

- իրավական ակտերի անհարկի հաճախականությամբ փոփոխման գործընթաց, որն առաջացնում է իրավական անկայունություն,

- իրավական ակտի բովանդակության և տառի անհամապատասխանություն, իրավական անորոշություններ և բացեր, կոլիզիաներ, դրան վերաբերող նորմերի մեկնաբանման գործընթացի բարդություններ:

Վերջին խնդրի առնչությամբ նորմերի մեկնաբանման գործընթացում ՀՀ-ում ձևավորված արակտիկան չի արտացոլում մեկնաբանման իրավական գործընթացի իրական բովանդակությունն ու տրամաբանությունը: Մասնավորապես՝ նորմերի մեկնաբանման նպատակը դրանց ժամանակակից ընկալումը պարզելն է, այն է՝ պետք է գտնել օրենքի այն նշանակությունը, որը իրավաստեղծ մարմինն ամփոփել է իրավական ակտի տեքստում: Այս գործընթացում ՀՀ-ում էական են հակասությունները իրավական ակտի տեքստի, նորմաստեղծ մարմնի կարգավորման մտադ-

¹ St´u Ruthers/Fischer/Birk, Rechstheorie, 2018, Rn.938.

րության և որ ամենաէականն է՝ դրանց և հանրային պահանջմունքների անհամապատասխանության միջև: Լուծման հիմնարար բանալին դրանց համադրման իրավական մեխանիզմների կիրառելիությունն է:

Իրավակազմավորման գործընթացը սկսվում են քաղաքացու իրավագիտակցության ձևավորումից և ավարտվում իրավական ակտի տեքստում հանրային կամքի իրավական ձևակերպումներով: Իրավագիտակցության ձևավորման գործում կրթական և իրավական դաստիարակության, իրավական մշակույթի ձևավորման հիմնախնդիրները կարող են արդյունավետություն ապահովել հանրության կրթական գործընթացների շրջանակներում: Հարկ է նշել, որ իրավագիտակցության և իրավամտածողության ձևավորման և մակարդակի բարձրացման գործում հատկապես անգլոսաքսոնական համակարգի երկրներում էական աշխատանքներ են կատարվում ոչ միայն գիտակրթական համակարգերի միջոցով, այլ համայնքային կառավարման մակարդակում հանրային մասնակցայնության բարձր աստիճանի ապահովմանն ուղղված գործիքակազմի միջոցով, ինչպիսին խորհրդատվություններն են:

Իրավակազմավորման գործընթացի շրջանակներում էական է նաև հանրային կարծիքի հաշվառման, դրանց վերլուծության ու գնահատման և իրավական ամրագրման գործիքակազմի ներդրումը: Գործընթացի ամբողջ նպատակը իրավաստեղծման հանրային պահանջմունքների առավելագույն հաշվառումն է և իրավական այնպիսի մեխանիզմների ձևավորումը, որը գործընթացը կդարձնի անշրջելի, կբարձրացնի իրավական ակտերի որակը, կիրառելիության շրջանակներում կնվազեցնի իրավախախտումների ռիսկերն ու ծավալները:

Իրավակազմավորման փուլի վերաբերյալ ուսումնասիրություններն ու առաջարկները պետք է հստակ պատասխանեն հետևյալ հարցերին.

1. իրավական կարգավորման ո՞ր ոլորտում ինչպիսի մեխանիզմներով և գործիքակազմով պետք է իրացվի իրավակազմավորումը,

2. ինչպիսի՞ ամրագրում պետք է ունենա իրավակազմավորման փուլը իրավական և սովորութային մակարդակներում:

Հարկ է արձանագրել, որ հիշյալ խնդիրների վերաբերյալ առաջարկներն էապես պայմանավորված են տվյալ պետության իրավական համակարգի զարգացման աստիճանով, հասարակության անհատական և կոլեկտիվ մակարդակներում իրավագիտակցության զարգացվածության գործոնով: Ընդ որում, արդարացված չեն այն պնդումները, որ իրավագիտակցության ցածր աստիճան ունեցող հասարակություններում նորմաստեղծման գործընթացում հանրությանը պետք է ներառել հնարավորինս նվազ չափով՝ իրավական ակտի նախագծի քննարկման միջոցով:

Իրավակազմավորման փուլում հանրային կարծիքի հաշվառման, վերլուծության, գնահատման գործընթացները տեղի են ունենում հետևյալ գործիքների կիրառմամբ՝ **ծանուցումների, խորհրդատվության, լոբբիզմի, ուղեղային կենտրոնների համալիր աշխատանքի միջոցով հանրության մեջ տեղի ունեցող գործընթացների վերաբերյալ տեղեկատվության վերլուծության, դրա գնահատման և իրավաստեղծ մարմիններին ազդակների փոխանցման եղանակով**: Հարկ է նշել, որ հասարակական հարաբերությունների տարբեր ոլորտներում այդ մեխանիզմներից կիրառվում են տվյալ ոլորտի գնահատման առավելագույն և արդյունավետ տարբերակները:

Այսպես՝ հանրության անվտանգության, պաշտպանության ոլորտներում առավելագույն արդյունավետ մեխանիզմը ուղեղային կենտրոնների միջոցով աշխատանքն է, որի արդյունքում նաև հանրային մասնակցության ապահովմամբ վերլուծվում են պետության անվտանգային միջավայրի վերաբերյալ հասարակության սպասումներն ու ակնկալիքները, անվտանգությանը սպառնացող հանգամանքներին դիմագրավելու հասարակության պատրաստվածության աստիճանը, և ըստ այդմ փոխանցում են այդ խնդիրները նաև այն մարմիններին, որոնք պետք է ընդունեն անվտանգության ոլորտի հիմնարար փաստաթղթեր: Ուղեղային կենտրոնների

աշխատանքը կանոնակարգում է պետությունը, սակայն դրանցում ներգրավվում են ոչ միայն պետական համակարգի ներկայացուցիչներ, այլ նաև հանրային ներգրավվածություն ապահովող ոլորտների ներկայացուցիչներ առաջին հերթին գիտակրթական և սոցիալական հետազոտությունների բնագավառներից:

Անվտանգության ոլորտում իրավակազմավորման գործընթացի հաջող դրսևորում է ԱՄՆ անվտանգային համակարգում նորմաստեղծ աշխատանքի մոդելը: Մասնավորապես, ԱՄՆ անվտանգության ոլորտի ռազմավարությունը՝ որպես իրավական փաստաթուղթ, և դրանից բխող իրավական ակտերը ձևավորվում են ազգային անվտանգության մարմինների համակարգված աշխատանքով, որն ըստ էության ընթանում է հետևյալ կերպ. Ճյուղային ազգային անվտանգության մարմինների գործունեությունը Սպիտակ տնից համակարգվում է հետևյալ ուղղություններով. նախագահին առընթեր բարձրագույն խորհրդատվական մարմինը՝ ԱԱԽ-ն, մշակում է ազգային անվտանգության հիմնական դոկտրինալ ռազմավարությունները և արտաքին, պաշտպանական անվտանգության միջանկյալ և օպերատիվ միջամտություն պահանջող հանձնարարականները՝ դրանով իսկ ապահովելով ընդհանուր ռազմավարության ղեկավարումը: *Աշխատանքներն ազգային անվտանգության խորհուրդն իրականացնում է ուղեղային կենտրոնների հետ խիստ համաձայնեցված: Ուղեղային կենտրոնների աշխատանքներն իրացվում են հանրային տրամադրվածությունների և ակնկալիքների նյութականացմամբ:*

21-րդ դարում անվտանգության ոլորտում ապագայի կանխատեսման, պետության գործունեության տարբեր ոլորտներին վերաբերող արտաքին և ներքին քաղաքականության մշակման գործում առանցքային նշանակություն ունեն ուղեղային կենտրոնները: Խնդրի հետազոտող Փոլ Ղիքսոնը մատնանշում է, որ անվտանգության մարմինների պրոֆեսիոնալ աշխատանքի ապահովման կարևորագույն գրավականներից մեկը ուղեղային կենտրոնների հետ համադրված աշխատանքն է: Նրանք իրականացնում են գործնական քաղաքական-իրավական փորձաքննություն, պատրաստում են վերլուծական նյութեր և հիմնարար աշխատություններ՝ այդ թվում հանրային տրամադրությունների հիման վրա, իսկ այդ գործառնություններն իրացնելիս բուռն համագործակցում են հասարակության տարբեր շերտերի ներգրավվածությունն ապահովող կենտրոնների հետ, մասնավորապես՝ գիտակրթական հաստատություններ, սոցիալական ծառայություններ: Մտավոր արտադրանքի բուլոր այս տեսակները տարբերվում են գլոբալ գործընթացների ռազմավարական տեսլականով, որը հիմնված է աշխարհում քաղաքականության և տնտեսության ոլորտում փոփոխությունների գործընթացներում քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական ցանկալի արդյունքների հասնելու վրա: Հարկ է նշել, որ անվտանգության մարմինների և ուղեղային կենտրոնների համակարգված գործակցությունը սկսվել է Երկրորդ աշխարհամարտից հետո, երբ ձևավորվեցին համակարգ-կազմակերպություններ, որոնց խնդիրը և հետազոտական առարկայական շրջանակը նախ պետության և հասարակության միջև կապ ապահովելն էին, ապա նաև պետության, հասարակության արտաքին և ներքին քաղաքականության, դրա մշակման և իրականացման վերաբերյալ բազմաոլորտ հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունը: Ընդ որում, հարկ է նշել, որ ուղեղային կենտրոնների համակարգաստեղծ աշխատանքի արդյունք պետք է համարել տարբեր պետություններում անվտանգության մարմինների կազմակերպական առումով բազմազանեցված գործունեությունը կամ այլ կերպ ասած՝ վերջիններիս գործունեության՝ տարբեր պետական և ոչ պետական մարմիններում ներգրավվածությունը: Վերոնշյալ մեխանիզմն ապահովում է անվտանգային ոլորտի իրավական քաղաքականության, այդ թվում՝ իրավական-ռազմավարական փաստաթղթերի ընդունման ոլորտում հանրային շահի արտացոլումը:

Լավագույն ուղեղային կենտրոնները, որոնք նպաստում են անվտանգության մարմինների ինստիտուցիոնալ կառուցակարգերի ձևավորմանը և զարգացմանը,

անվտանգության ոլորտում իրավական, հասարակական տրամաբանված քաղաքականության իրականացմանը, գտնվում են ԱՄՆ-ում, Միացյալ Թագավորությունում, Շվեդիայում:

ՀՀ-ում անվտանգության ոլորտում 2020 թ. հուլիսին ընդունված հիմնարար փաստաթուղթը՝ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը, ընդունվել է առանց վերլուծական և հետազոտական կարողությունների իրացման: Ընդ որում, դրանում արտացոլված դրույթները փաստարկված չլինելու, անիրատեսական և ոչ արագմատիկ ցանկությունների մակարդակից վեր չկանգնելու հանգամանքը, կանխատեսումային միջավայրում փորձաքննություն չանցնելու գործոններն իրենց զգացնել տվեցին ռազմավարության ընդունումից երկու ամիս անց սկսված և ՀՀ ու Արցախի համար ողբերգական ելք արձանագրած պատերազմում: Ընդ որում, դեռևս ռազմավարության նախագծի շուրջ ծավալված քննարկումների ժամանակ այս և այլ շատ հարցեր բարձրացվել են նաև տարբեր սուբյեկտների, այդ թվում նաև՝ ՔՀԿ-ների կողմից, որոնց պատասխանները տրվել են որևէ վերլուծություն և կանխատեսելիության ցուցանիշներ չպարունակող գեղեցիկ շարադրանքներով: Ռազմավարությունից բխող աշխարհագրի ձևավորման իրավակարգավորումները, հարևան երկրների հետ հարաբերություններում կանխատեսումները ուղղակի ձախողվեցին պատերազմի փորձով: Սա ուղղակիորեն վկայում է այն մասին, որ նույնիսկ հարաբերությունների կարգավորման հիմք հանդիսացող ռազմավարական փաստաթղթերում բացակայում են հիմնավորված վերլուծությունները, տեղեկատվական բազաների հիման վրա մշակված շտեմարանները, դրանցում արտացոլված տվյալների ազդեցության գնահատման կարողությունները նույնիսկ արհեստական բանականության ժամանակակից ռեսուրսների առկայության պարագայում:

Սոցիալ-տնտեսական հարաբերությունների կարգավորման դաշտում իրավակազմավորման իրացման արդյունավետ մեխանիզմը ծանուցումներն ու խորհրդատվություններն են: Այս առումով հատկապես ուշադրության է արժանի պետության ֆինանսական քաղաքականության իրականացման ոլորտում իրավակազմավորման գործընթացի բացակայությամբ պայմանավորված լրջագույն խնդիրները: Այսպես, գործարար միջավայրի բարելավման, հարկաբյուջետային քաղաքականության իրացման կարևորագույն սկզբունքներից է կանխատեսելիությունը, որը նյութականացվում է իրավական կանխատեսելիության միջոցով: Այս առումով չափազանց կարևոր է համապատասխան հասցեատերերին պետության քաղաքականության մասին իրազեկումը արդեն իսկ մտադրությունների փուլում, ինչից հետո միայն տեղեկատվության վերլուծությունների հիման վրա նաև իրավաբանական ձևակերպումներին ձեռնամուխ լինելը: Վառ օրինակ է գույքահարկի դրույքաչափը կտրուկ բարձրացնելու վերաբերյալ գործող իրավակարգավորումը: Ընդ որում, թվացյալ պատկերն այն է, որ դրանով ապահովվում է սոցիալական արդարությունը՝ հաշվի առնելով գույքի արժեքը, գտնվելու վայրի գոտիականությունը և այլն: Սակայն իրականում կարգավորումն ազդում է նաև բիզնես ոլորտի վրա, քանի որ գույքահարկի դրույքաչափը ընդհուպ հինգ անգամ բարձրացել է նաև հասարակական նշանակության գույքի նկատմամբ: Այն շղթայականորեն հանգեցրել է նաև ապրանքների և մատուցվող ծառայությունների գների բարձրացման, սպառողների նյութական վիճակի վատթարացման: Չբացառելով գույքահարկի դրույքաչափի բարձրացման հնարավորությունը՝ հարկ է արձանագրել, որ նման կտրուկ բարձրացումը իրավական և տնտեսական որևէ հիմնավորումներ չունի: Ավելին, նշվածի միակ պատճառը պետական գանձարանում թերհավաքագրումն է և նաև այդ եղանակով ձեղքերը փակելը: Նմանատիպ քաղաքականություն իրականացվել է նաև հարկային օրենսդրության տարբեր ուղղություններում, ինչպես օրինակ՝ ակցիզային հարկի հարկման դաշտ լրացուցիչ ապրանքներ ներառելու վերաբերյալ 90-ականներին ՀՀ կառավարության քայլերը: Հանուն ճշմարտության պետք է նշել,

որ զգալով աճող դիմադրությունը և գործարարների ներկայացրած հիմնավոր վերլուծությունները այդ քաղաքականության արդյունքում տնտեսության մեջ կանխատեսվող բացասական հետևանքների վերաբերյալ՝ կառավարությունը հրաժարվեց այդ մտադրությունից: Եվ դա պատերազմական իրավիճակում, երբ պետության համար ֆինանսական սուղ միջոցների պայմաններում լրացուցիչ միջոցների ներգրավումը հրամայական էր: Սա ևս մեկ ապացույց է այն բանի, որ իրավանդորմների ձևավորմանը պետք է նախորդի վերլուծական աշխատանքը: Վերլուծական տվյալների բացակայությունը հնարավորություն է ընձեռում իշխանության մարմիններին նաև չարաշահել դիրքը՝ նաև խմբային շահերից ելնելով, ինչպես օրինակ՝ հարկային արտոնությունների իրավակարգավորումների պարագայում: ՀՀ-ում հարկային արտոնությունները տարբեր սուբյեկտների շնորհվում են ՀՀ կառավարության որոշումներով, և այդ ցանկում ընդգրկված են նաև խոշոր գործարարներին պատկանող ընկերություններ: Բացակայում է տնտեսաիրավական որևէ վերլուծություն ՀՀ կառավարության վերոնշյալ որոշումներում, թե ինչպես դա կարող է ազդել տնտեսական մրցակցության վրա, երբ ի սկզբանե ստեղծվում են անհավասար պայմաններ՝ նաև ներդրումների չափից կախված՝ դրանով իսկ փոքր բիզնեսին դնելով անհավասար պայմաններում:

Իրավակազմավորման փուլի բացակայության, հանրային իշխանության կողմից սուբյեկտիվ որոշումների կայացման հաջորդ դաշտը վարչարարությանն առնչվող իրավակարգավորումներն են: Օրինակ՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 83-րդ հոդվածում 2020 թ. նախաձեռնված փոփոխությունը, համաձայն որի՝ հայցի հարուցումը բավարար չէ վարչական ակտի գործողությունը կասեցնելու համար, և անհրաժեշտ է լրացուցիչ միջնորդություն: Փաստաթղթի հեղինակ էկոնոմիկայի նախարարությունը հիմնավորումներում նշել է, որ նշված փոփոխությունը կծեբբազատի ներդրողներին խոչընդոտներից¹: Փոփոխությունից հետո, սակայն, ներդրումների դիմամիկան չի փոխվել, իսկ դատարանների ծանրաբեռնվածությունն աճել է: Ընդ որում, փոփոխությունը դատարաններին կանգնեցրել է անլուծելի խնդրի առջև: Չլինելով քաղաքաշինության ոլորտի մասնագետներ՝ դատավորները չեն կարողանում կողմնորոշվել վարչական ակտի գործողությունը կասեցնելու հարցում և կայացնում են «կամայական» որոշումներ: Սա ևս մեկ անգամ նշանակում է, որ խնդրի լուծումը հիմնավորված չէ փաստական տվյալների վերլուծությամբ, անհրաժեշտության գնահատմամբ, սոցիալական տարբեր խմբերի, հարաբերության բոլոր մասնակիցների կարիքների ուսումնասիրությամբ:

Իրավակազմավորման փուլի իրացման կարևոր գործիքակազմ է նաև լոբբիստական կազմակերպությունների գործունեությունը: Վերջիններս պետության կողմից ծրագրվող ոլորտային քաղաքականության վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման կամ ծանուցումների հիման վրա էապես նպաստում են հետադարձ կապի ապահովմանը: Բացի այդ, լոբբիստական կազմակերպությունները կարող են ներկայացնել նաև հասարակական հարաբերությունների իրավակարգավորման անհրաժեշտության վերաբերյալ իրենց նախաձեռնությունները: Օրինակ՝ ԱՄՆ նահանգային կառավարման մակարդակում օրենսդիր մարմինն իրավական նախաձեռնություններ ներկայացնելու իրավունք ունեն նաև քաղաքացիները, որոնց էապես օժանդակում են նաև լոբբիստական կազմակերպությունները: Սակայն, մինչև այդ համայնքի շրջանակներում իրականացվում է բավականին բարդ և ծավալուն աշխատանք և որից հետո միայն նյութականացվում է իրավական ակտի նախագծի տեսքով²:

¹ Փոփոխությունը կատարվել է քաղաքաշինության ոլորտում խոշոր կառուցապատողների և Երևան քաղաքի նախկին գլխավոր ճարտարապետ Ա. Մեսչյանի լոբբիստական աշխատանքի արդյունքում:

² <https://www.scitepress.org/Papers/2018/100525/100525.pdf>

СОЦИАЛЬНЫЕ УСЛОВИЯ ЛЕГИТИМНОСТИ НОРМОТВОРЧЕСТВА

Айк Мартиросян

*Доцент кафедры теории и истории государства
и права ЕГУ, кандидат юридических наук*

Статья посвящена выявлению особенностей правообразования, а также анализу и оценке влияния правообразования на этот процесс. Осведомленность и эффективное выполнение правового процесса является одной из ключевых гарантий повышения качества правовых актов. Практика Республики Армения в указанной сфере оставляет желать лучшего, на основании чего в рамках данного исследования представлены предложения.

THE SOCIAL CONDITIONS OF LEGITIMACY OF NORM-MAKING

Hayk Martirosyan

*Docent of the YSU Chair of Theory
and History of State and Law, Candidate of Legal Sciences*

The study is dedicated to revealing the peculiarities of legal organization, as well as the analysis and evaluation of the impact of legal organization in that process. Awareness and effective implementation of the legal implementation process is one of the key guarantees for improving the quality of legal acts. The practice of the Republic of Armenia in the mentioned field is lagging behind, based on which proposals are presented within the framework of this study.

Բանալի բառեր – նորմատիվություն, լոբբինգ, ուղեղային կենտրոն, լեգիտիմություն, սոցիալականություն, իրավագիտակցություն, անվտանգության համակարգ

Ключевые слова: *нормотворчество, лоббирование, мозговой центр, легитимность, социальность, правосознание, система безопасности*

Key words: *law making, lobbying, brain center, legitimacy, sociality, legal awareness, security system*